

بازار جهانی غلات دامی

و موقعیت ایران در آن

جمشید فهیمی فر

توجه نبوده است. با توجه به این تغییرات، سهم تولید ذرت از کل تولید جهانی غلات دامی، از ۶۰/۵ به ۵۸/۵ درصد، و سهم تولید چاودار از ۳/۶ به ۳/۳ درصد دچار کاهش گردیده است. سهم سه مورد دیگر از غلات دامی مورد اشاره به ترتیب به ۲۱/۵، ۷/۲ و ۴/۷ درصد افزایش یافته است.

همان طور که اشاره شد، تولید جهانی ذرت که سالانه حدود ۶۰ درصد از کل تولید غلات دامی را شامل می‌گردد، طی سالهای ۱۹۹۱-۹۳، روندی نزولی نشان می‌دهد. این روند که توام با یک نوسان بوده، میزان تولید را از ۴۸۷ میلیون تن در سال ۱۹۹۱ به ۴۶۲ میلیون تن رسانیده است (۱).

تولید ذرت اروپای غربی که در سال ۱۹۹۱ به ۲۹/۲ میلیون تن رسیده بود، طی سالهای ۱۹۹۲ - ۹۳ با افزایش ناچیزی روبه‌رو گردیده، به طوری که در سال ۱۹۹۳ به ۳۱/۶ میلیون تن رسیده، که قسمت عمده این افزایش نیز در اتحادیه اروپا صورت پذیرفته است. در کل،

غلات دامی بخشی از تیره گندمیان هستند که به مصرف خوراک دام می‌رسند. این غلات عمدتاً شامل: جو، ذرت معمولی، گندم دامی، چاودار دامی و جو دوسر می‌باشند که هر کدام از آنها نیز دارای انواع مختلفی هستند.

در ایران، به دلیل کمبود مراتع، تأمین غلات ویژه خوراک دام از اهمیت اساسی برخوردار می‌باشد. به همین دلیل بررسی منابع تأمین در هر دو زمینه داخلی و خارجی، می‌تواند خود موضوع تحقیقی باشد که ذیلاً به آن پرداخته می‌شود.

الف - وضعیت جهانی

در بین انواع عمده غلات دامی، تولید جهانی ذرت و چاودار، طی سالهای ۱۹۹۱-۹۳، نزولی و تولید جو، سورگوم و جو دوسر صعودی گزارش گردیده است. طی این سالها، تولید ذرت و چاودار به ترتیب ۵/۱ و ۹/۸ درصد تنزل و تولید جو دو سر و سورگوم به ترتیب ۱۰/۴ و ۶/۷ درصد ترقی داشته است. میزان افزایش تولید جو با نرخ یک درصد چندان قابل

این کاهش عمدتاً در ایالات متحده آمریکا که اولین تولیدکننده ذرت در جهان به شمار می‌رود، صورت پذیرفته است. لازم به توضیح می‌باشد که ایالات متحده آمریکا و چین به ترتیب اولین و دومین تولیدکننده عمده ذرت در جهان به شمار می‌روند. در سال ۱۹۹۳ مجموع تولید این دو کشور، ۵۷ درصد از کل تولید جهانی را تشکیل داده و یکی از دلایل نوسان تولید در سطح جهانی نیز تغییرات محصول در کشورهای مزبور می‌باشد. طی همین سال، تولید ذرت در ایالات متحده آمریکا به دلیل خشکسالی دچار افت شدیدی گشت که طی چند سال گذشته بی سابقه تلقی می‌گردد.

اروپای غربی بیش از پیش تولیدکننده جو می‌باشد تا ذرت، به طوری که در سال ۱۹۹۱، سهم آن از کل تولید جهانی ذرت ۶ درصد و از کل تولید جهانی جو ۳/۳۴ درصد بوده است. در اروپای شرقی، تولید ذرت از ۳۰ میلیون تن در سال ۱۹۹۱ به حدود ۱۷ تا ۱۸ میلیون تن طی سالهای ۱۹۹۲-۹۳، شدیداً کاهش یافته که این کاهش عمدتاً در رومانی - که یکی از تولیدکنندگان عمده در این خصوص محسوب می‌گردد - اتفاق افتاده است (۲).

تولید ذرت در آمریکای شمالی و مرکزی نیز که در سال ۱۹۹۲ حدود ۲۴ درصد رشد داشت، در سال ۹۳، به میزان ۴/۲۹ درصد کاهش یافت.

آفریقای جنوبی نیز از جمله کشورهای است که تولید ذرت در آن، طی سالهای گذشته با افزایش محسوسی روبه‌رو گردیده است. در سال ۱۹۹۱، این کشور تنها حدود ۳/۱ میلیون تن محصول ذرت داشته که در مقایسه با مصر با تولید ۴/۸ میلیون تن، ۱/۷ میلیون تن عقب‌تر بوده است. در سال ۱۹۹۲، با جهشی که در تولید آفریقای جنوبی صورت گرفت (۳ برابر)، محصول آن را به میزان ۴/۹ میلیون تن بالاتر از میزان محصول مصر قرار داد و در سال ۱۹۹۳ علی‌رغم تغییر اندک در تولید مصر، فاصله بین میزان محصول این دو کشور باز هم بیشتر شد و به ۷/۵ میلیون تن رسید. محصول ذرت در سایر مناطق، دچار آن چنان تغییری نگردیده و یا اگر هم گردیده، به دلیل حجم کم، تاثیر قابل ملاحظه‌ای در کل تولید جهانی نداشته است.

کل تولید جو در جهان، طی سالهای ۱۹۹۱-۹۳، حدود یک درصد افزایش یافته و از ۱۶۸/۳ میلیون تن به ۱۶۹/۹ میلیون تن رسیده (۳) که این افزایش معلول افزایش محصول در شوروی سابق (۳۴/۲ درصد)، خاور نزدیک (۱۳/۷ درصد)، خاور دور (۴/۵ درصد) و اقیانوسیه (۴۷ درصد) گزارش گردیده است. سهم محصول جو از کل تولید غلات دامی، از ۲۰/۹ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۲۱/۵ درصد در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته و در بین مناطق مختلف جهان، اروپای غربی - شامل دوازده کشور عضو اتحادیه اروپا (EU) - و شوروی سابق در سال ۱۹۹۱ به ترتیب اولین

و دومین تولیدکننده عمده جو در جهان محسوب گردیده‌اند که سهم آنها از کل تولید جهانی جو به ترتیب ۳۴/۳ و ۲۴/۷ درصد قابل محاسبه می‌باشد؛ به عبارت دیگر، این دو منطقه مجموعاً نزدیک به ۶۰ درصد از کل محصول جهانی را تولید و عرضه نموده‌اند.

تولید سورگوم در جهان در مرتبه سوم (پس از تولید ذرت و جو) قرار دارد. سهم این محصول از کل تولید جهانی غلات دامی، از ۶/۶ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۷/۲ درصد در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته است. ایالات متحده آمریکا - مجدداً نظیر مورد ذرت - عمده‌ترین تولیدکننده این محصول در جهان محسوب می‌شود. طی سالهای ۱۹۹۱ - ۹۳، افزایش تولید در مناطق خاور نزدیک، آفریقا و خصوصاً خاور دور، کل محصول جهانی سورگوم را از ۵۳/۴ میلیون تن به ۵۷ میلیون تن رسانید. خاور دور (شامل کشورهای عمده‌ای نظیر چین و هند) که در سال ۱۹۹۱، بالغ بر ۱۳/۹ میلیون تن محصول داشت، در سال ۱۹۹۳، معادل ۱۸ میلیون تن تولید ارائه نمود و از این حیث، در مرتبه نخست قرار گرفت. قسمت عمده این افزایش تولید، از محل افزایش محصول هند گزارش گردیده است. در هند، محصول سورگوم، در مقایسه با ذرت و جو، به مراتب بیشتر است. سهم تولید جو دو سر از کل تولید جهانی غلات دامی، از ۴/۲ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۴/۷ درصد در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته است. شوروی سابق و اروپای غربی از جمله مهمترین

مناطق تولیدکننده این محصول در جهان به شمار می‌روند(۴).

تولید چاودار در جهان، پس از ذرت، جو و سورگوم، از اهمیت به مراتب پایین‌تری برخوردار است و مجدداً نظیر مورد سورگوم، شوروی سابق و اروپا، از عمده‌ترین مناطق تولیدکننده در این خصوص به شمار می‌روند. لازم به ذکر است که طی سالهای ۱۹۹۱-۹۳، تولید چاودار روندی نزولی را طی نموده است(۵).

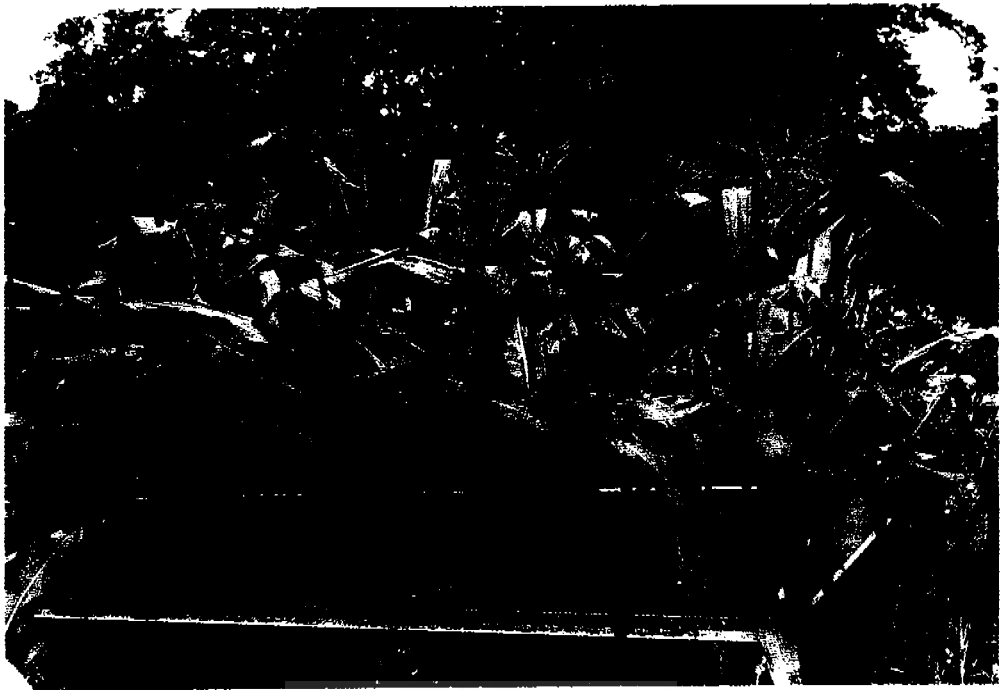
برآورد کل تولید غلات دامی در اروپای غربی، برای سال ۱۹۹۴ حدود ۹۳ میلیون تن بوده که در مقایسه با سال ۱۹۹۳، حدود ۲/۷ میلیون تن کاهش نشان می‌دهد. این کاهش تولید، در اتحادیه اروپا حدود ۱/۱ میلیون تن بوده است. طبق پیش‌بینی به عمل آمده، تولید غلات عمده دامی نظیر: جو، ذرت و یا حتی جو دوسر در اروپای غربی با کاهش و تولید سورگوم و چاودار با افزایش مواجه گردیده است(۶).

در کشورهای اروپای مرکزی (بالکان) انتظار می‌رفته است که محصول غلات دامی در سال ۱۹۹۴ به میزانی بالاتر از سال ۱۹۹۳، افزایش یابد، ضمن اینکه در جمهوریهای شوروی سابق، کل تولید غلات دامی حدود ۸ درصد کاهش می‌یافته و به ۹۲/۱ میلیون تن می‌رسیده است. کاهش مزبور، عمدتاً در خصوص محصولات جو، جو دوسر و چاودار بوده است. در کل، تولید جهانی غلات دامی در سال ۱۹۹۴، می‌باید به حدود ۸۳۷ میلیون تن

می‌رسیده که در این صورت در مقایسه با تولید سال ۱۹۹۳، ۴۷ میلیون تن افزایش نشان خواهد داد. قسمت عمده این افزایش نیز در ایالات متحده آمریکا و در خصوص ذرت رخ می‌نموده است (از ۱۶۱ میلیون تن به ۲۲۰ میلیون تن).

طی دهه ۱۹۸۰، رشد مصرف جهانی غلات دامی در مقایسه با سالهای دهه ما قبل آن دچار کندی گردید. این مصرف در سال زراعی ۱۹۸۹-۱۹۹۰ به بیشترین میزان خود طی سالهای این دهه رسید (۸۳۹ میلیون تن). پس از این، افزایش تقلیل یافت تا اینکه در سال ۱۹۹۱-۱۹۹۲ به رقم ۸۲۳ میلیون تن بالغ گردید. قسمت عمده مصرف غلات دامی، همچون سالهای قبل در کشورهای توسعه یافته صورت گرفته که این مصرف عمدتاً به صورت خوراک دام بوده است. شایان ذکر است که طی سالهای نیمه دوم دهه مذکور، سهم کشورهای توسعه یافته از مصرف جهانی به تدریج کمتر گردیده است. این سهم که در سال ۱۹۸۵-۱۹۸۶ بالغ بر ۶۴ درصد بود، در سال ۱۹۹۱-۱۹۹۲ به ۶۰/۳ درصد کاهش یافته است(۷). جدول (۱)، تغییرات مصرف غلات دامی را طی سالهای ۱۹۸۵-۸۶ و ۱۹۹۳-۹۴ نشان می‌دهد.

در ایالات متحده آمریکا، مصرف غلات دامی در سال ۱۹۹۲-۹۳ به بیشترین میزان خود طی سالهای قبل از آن (۱۸۹ میلیون تن) رسیده است. در این کشور، فراوانی عرضه گوشت (قرمز و سفید)، بازدهی تولیدکنندگان احشام و

شوروی سابق در حدود سال ۱۹۹۱-۹۲ (۱۰۴ میلیون تن)، یعنی ۱۰۳ میلیون تن قرار داشته است.

مصرف غلات دامی در جامعه اقتصادی اروپا (EEC)، طی سالهای اخیر در حدود ۸۰ میلیون تن ثابت باقی مانده که از این میزان حدود ۶۰ میلیون تن به خوراک دام اختصاص یافته است. در سال ۱۹۹۲-۹۳ در پی این انتظار که فراوانی عرضه گندم منجر به کاهش قیمت‌های آن شود، احتمالاً سهم آن در ترکیب خوراک دام بیش از پیش به زیان ذرت و جو افزایش یافته است (۹).

در اروپای شرقی، مصرف غلات دامی در سال ۱۹۹۲/۹۳ در حد ۴۴ میلیون تن تخمین زده شده، که در مقایسه با میزان سال ۱۹۹۱/۹۲ (۴۷ میلیون تن) به مراتب کمتر می‌باشد. در این منطقه تا زمانی که اقتصاد کشورها در وضعیت

مرغداریها را محدود نموده است. طی سال مذکور که اقتصاد آمریکا به مرور از رکود خارج شده، تقاضا برای گوشت نیز افزایش یافته است و انتظار می‌رفته که صادرات گوشت گاو و خوک از این کشور نیز افزایش یابد. در این صورت در همین سال، کل تقاضای غلات دامی نظیر قبل به قوت خود باقی مانده است. در کل، وزارت کشاورزی ایالات متحده آمریکا پیش‌بینی نموده بود که کل مصرف غلات دامی این کشور در سال مذکور به میزان ۴ میلیون تن (۲ درصد) افزایش یابد که در این صورت به رقم رکوردگونه ۱۸۹ میلیون تن رسیده است (۸).

در شوروی سابق، مشکلات مربوط به توزیع و فقدان قدرت خرید کافی، تقاضا جهت گوشت و سایر محصولات دامی را کاهش داده است. در سال ۱۹۹۲-۹۳، مصرف غلات دامی

نامطلوبی قرار دارد، تقاضای این گونه غلات به دلیل پایین بودن قدرت خرید مصرف‌کنندگان

همچنان با رکود مواجه خواهد بود. در ژاپن

جدول ۱- مصرف غلات دامی (شامل مصرف دام و انسان) در جهان و گروههای عمده اقتصادی، طی سالهای ۸۶/۱۹۸۵ - ۹۳/۱۹۹۲ و پیش‌بینی آن برای سال ۹۴/۱۹۹۳

واحد: میلیون تن

سال									گروه کشورها
۸۳/۱۹۸۳	۹۳/۱۹۹۲	۹۲/۱۹۹۱	۹۱/۱۹۹۰	۹۰/۱۹۸۹	۸۹/۱۹۸۸	۸۸/۱۹۸۷	۸۷/۱۹۸۶	۸۶/۱۹۸۵	
									کشورهای توسعه یافته
-	۱۸۹	۱۸۵	۱۷۸	۱۷۳	۱۵۷	۱۸۳	۱۸۱	۱۷۰	ایالات متحده
-	۱۰۳	۱۰۴	۱۲۳	۱۳۰	۱۲۴	۱۲۲	۱۱۶	۱۱۲	شوروی (سابق)
-	۸۰	۸۱	۸۰	۷۹	۷۹	۷۸	۸۰	۸۳	EEC ^(۲)
-	۴۴	۴۷	۴۶	۶۲	۶۰	۶۲	۶۴	۶۲	اروپای شرقی
-	۲۰	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۲	۲۱	۲۲	ژاپن
-	۵۳	۵۵	۵۵	۵۵	۵۳	۵۵	۵۴	۵۴	سایر کشورهای توسعه یافته
۴۷۸	۴۹۳	۴۹۶	۵۰۳	۵۲۱	۴۹۶	۵۲۲	۵۱۶	۵۰۳	کل کشورهای توسعه یافته
									کشورهای در حال توسعه
-	۱۰۵	۱۰۲	۱۰۰	۹۳	۹۱	۹۴	۹۱	۸۶	چین
-	۹۸	۹۴	۹۴	۹۷	۹۳	۸۷	۸۹	۸۱	سایر آسیا
-	۷۴	۷۴	۶۸	۷۰	۶۷	۶۷	۶۷	۶۶	آمریکای لاتین
-	۵۴	۵۶	۵۶	۵۸	۵۷	۵۳	۵۸	۵۵	آفریقا
۳۵۴	۳۴۸	۳۲۷	۳۱۷	۳۱۸	۳۰۸	۳۰۱	۳۰۵	۲۸۸	کل کشورهای در حال توسعه
۸۳۲	۸۴۲	۸۲۳	۸۲۰	۸۳۹	۸۰۴	۸۲۳	۸۲۱	۷۹۱	کل جهان

(۱) پیش‌بینی

(۲) از سال ۹۱/۱۹۹۰ شامل آلمان متحد است

مأخذ:

International Wheat Council/I.W.C, *Grain Market Report*,

سالهای ۸۶/۱۹۸۵-۹۳/۱۹۹۲

21st May 1992, p./9.

F.A.O, *Food outlook*, (Rome: FAO pub, April 1994), p.13.

سال ۹۴/۱۹۹۳

میزان مصرف غلات دامی، طی چند سال اخیر همچنان در حال سقوط بوده که دلیل اصلی آن افزایش واردات گوشت از خارج عنوان گردیده است. در این کشور، در سال ۱۹۹۲/۹۳، مصرف غلات دامی در بخش غذای انسان، هر چند به طور جزئی با کاهش مواجه گردیده است.

در سایر کشورهای پیشرفته، مصرف غلات دامی با کاهش شدید روبه رو بوده که دلیل عمده آن کاهش مصرف در یوگسلاوی سابق و آفریقای جنوبی عنوان گردیده است.

در گروه کشورهای در حال توسعه، مصرف غلات دامی طی سالهای اخیر به میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

این افزایش عمدتاً از ناحیه چین صورت گرفته، به طوری که تقاضای انسانی جهت مواد غذایی حاصل از غلات دامی در آن کشور شدیداً در حال افزایش بوده است. در کشورهای خاور دور نیز تقاضای خوراک دام همچنان نظیر سالهای قبل در حد بالایی قرار داشته است. در آمریکای لاتین نیز در پی محصول خوب سال ۱۹۹۱/۹۲، مصرف در سالهای ۹۲ و ۹۳ افزایش یافته است.

در کل، پیش‌بینی شده بود کل مصرف جهانی غلات دامی در سال ۱۹۹۳/۹۴ به ۸۳۲ میلیون تن برسد که این میزان در مقایسه با سال قبل، ۱۰ میلیون تن کاهش نشان می‌دهد (جدول ۱) که حدود $\frac{2}{3}$ آن (۵۱۳ میلیون تن) به مصرف حیوانی اختصاص خواهد داشت. به این ترتیب، طی سالهای ۱۹۹۱/۹۴، سهم مصرف غلات دامی در بخش خوراک دام تا حدودی

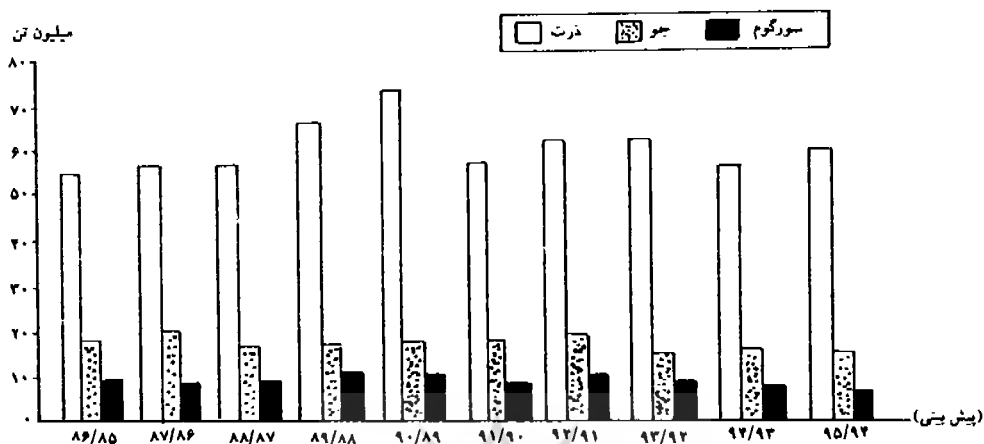
کاهش و سهم مصرف آنها در بخش غذای انسان تا حدودی افزایش یافته است. شایان ذکر است که سهم بخش غذای انسان از ۲۰/۵ درصد در سال ۱۹۹۱/۹۲ به ۲۱/۳ درصد در سال ۱۹۹۲/۹۳ افزایش یافته و پیش‌بینی گردیده بود که در سال ۱۹۹۳/۹۴ به ۲۱/۸ درصد برسد.

تجارت جهانی غلات دامی در سال ۱۹۹۱/۹۲ - نظیر مورد گندم - عمیقاً تحت تاثیر ارزیابیهای روزمره در خصوص برداشت محصول در نیمکره شمالی، بویژه ایالات متحده آمریکا از یک طرف و از طرف دیگر در خصوص خریداران عمده بالقوه، نظیر: روسیه، اوکراین و آفریقای جنوبی، قرار داشته است.

آمار شورای بین‌المللی گندم (I.W.C) در خصوص میزان تجارت جهانی غلات دامی در سال مذکور (ژوئیه تا ژوئن)، بالغ بر ۹۲/۸ میلیون تن می‌باشد (جدول ۲). در این صورت این میزان نسبت به میزان سال ۱۹۹۰/۹۱، حدود ۹/۶ میلیون تن افزایش نشان می‌دهد.

آمار مزبور در خصوص افزایش حجم تجارت جهانی ذرت، جو و سورگوم به ترتیب ۵/۶، ۱/۳ و ۱/۷ میلیون تن گزارش گردیده است. به این ترتیب، حجم تجارت این سه نوع غلات دامی در سال ۱۹۹۱/۹۲ به ترتیب به ۶۱/۶، ۱۸/۳ و ۹/۵ میلیون تن رسیده است. نمودار (۱) تغییرات سالیانه تجارت جهانی غلات دامی مذکور را، طی سالهای ۱۹۸۵/۸۶-۱۹۹۴/۹۵ نشان می‌دهد. اضافه می‌شود که تجارت چاودار و جو دوسر نیز در سال ۱۹۹۱/۹۲ با افزایش مواجه بوده‌اند.

نمودار (۱) - تجارت جهانی ذرت، جو و سورگوم، طی سالهای ۸۶/۱۹۸۵-۹۵/۱۹۹۴

مأخذ:

International Wheat Council/I.W.C, *Grain Market Report*,

سالهای ۸۶/۱۹۸۵-۹۲/۱۹۹۱

21 st May 1992, p.3:3.

I.W.C. *Grain Market Report*, 21 st , June 1994, Tables. 11,12,13.

سال ۹۳/۱۹۹۳-۹۳/۱۹۹۲

جو دوسر و چاودار) نیز تا حدودی مشابه موارد ذرت، جو و سورگوم بوده است. به طور کلی، میزان عرضه و تقاضای جهانی این قبیل غلات دامی، نوسان غلات دامی عمده را ندارد، برای مثال طی سالهای ۱۹۸۵-۹۳، واردات (صادرات) جهانی جودوسر، از ۲ میلیون تن فزاینده و همواره بین ۱/۱ الی ۲ میلیون تن در تغییر بوده است.

طی سالهای بعد (سالهای ۱۹۹۳/۹۲ و ۱۹۹۴/۹۳)، از حجم تجارت جهانی غلات دامی به تدریج کاسته شده است. همچنین در سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۴/۹۳، واردات ذرت ۱۰/۶، جو ۱۹/۷ و سورگوم ۲۳/۲ درصد کاهش یافته که این کاهش عمدتاً در پی کاهش تقاضای جهانی، و بروز خشکسالی در کشورهای عمده تولیدکننده، صورت پذیرفته است. وضع تجارت سایر غلات دامی (نظیر:

جدول (۳) - میزان واردات غلات دامی در مناطق و کشورهای عمده، طی سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۵/۹۴

واحد: میلیون تن

مناطق و کشورها	۱۹۹۵/۱۹۹۴		۱۹۹۴/۱۹۹۳		۱۹۹۳/۱۹۹۲		۱۹۹۲/۱۹۹۱	
	میانگین	بزرگم	میانگین	بزرگم	میانگین	بزرگم	میانگین	بزرگم
اروپا (E.C)	۱/۵	۲/۷	۱/۸	۲/۴	۱/۳	۲/۴	۱/۲	۲/۵
شوروی سابق (CIS)	۰/۵	۵/۳	۰/۴	۲/۷	۰/۳	۵/۹	۰/۲	۱۸/۴
روسیه	۰/۲	۰/۲	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۵/۸	۰/۱	۱۷/۷
آمریکای مرکزی و شمالی	۰/۴	۲/۶	۱/۱	۲/۱	۰/۲	۲/۸	۰/۱	۱۰
مکزیک	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۵/۰	۰/۸	۶/۲
آمریکای جنوبی	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
برزیل	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
خاور نزدیک	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
عمان سعودی	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
خاور دور	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
ژاپن	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
کره جنوبی	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
تایوان	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
آفریقا	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
الجزایر	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
مصر	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
آفریقای جنوبی	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
لیبی	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
سایر	۰/۲	۲/۷	۰/۲	۲/۳	۰/۳	۲/۶	۰/۱	۲/۳
کل جهان	۱۲/۸	۵۹/۰	۱۲/۷	۵۵/۱	۸۲/۸	۸۲/۸	۶۱/۶	۹۲/۸

منبع: I.W.C. Grain Market Report, 21 st, June 1994.

- (۱) پیش‌بینی
- (۲) شامل تجارت بین کشورهای عضو نمی‌شود. آلمان متحد به جای آلمان غربی
- (۳) کشورهای مستقل مشترک‌المنافع شوروی (سابق)

طی سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۴/۹۳، واردکنندگان عمده غلات دامی در جهان، شوروی سابق، خاور دور، خاور نزدیک، آفریقا و آمریکای شمالی و مرکزی بوده‌اند. در خاور دور، ژاپن طی سال ۱۹۹۲/۹۱ با وارداتی بیش از ۲۰ میلیون تن، بزرگترین واردکننده این گونه غلات به شمار آمده است. واردات این کشور، همراه با واردات کشورهای کره جنوبی (حدود ۶ میلیون تن) و تایوان (۵/۵ میلیون تن) و نیز واردات سایر کشورهای این منطقه، جمعاً ۳۸/۹ درصد از کل واردات جهانی را تشکیل داده است. طی سالهای بعد، این ترکیب واردات خاور دور تا حدود زیادی بدون تغییر مانده است. پس از خاور دور، شوروی سابق قرار دارد که واردات آن طی سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۴/۹۳ شدیداً تنزل یافته و از ۱۸/۳ میلیون تن به ۵/۳ میلیون تن رسیده است.

کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS) (۱۰) قسمت عمده واردات شوروی سابق را به خود اختصاص داده‌اند. در بین این کشورها نیز واردات روسیه با ۷۴ درصد از کل واردات سال ۱۹۹۴/۹۳ شوروی سابق، بی ملاحظه گزارش گردیده است.

خاور نزدیک، سومین واردکننده عمده غلات دامی در سال ۱۹۹۲/۹۱ است که ۱۱/۵ درصد از کل واردات جهانی را به خود اختصاص داده است. عربستان سعودی، با رقم ۶/۶ میلیون تن واردات در این سال، بزرگترین کشور خریدار غلات دامی محسوب می‌گردد. در

سال ۱۹۹۳/۹۲، که واردات این منطقه به ۹/۵ میلیون تن تقلیل یافته، واردات عربستان نیز به ۴/۹ میلیون تن کاهش یافته است. مکزیک نیز از جمله کشورهایی به شمار می‌رود که سالانه مقادیر قابل ملاحظه‌ای غلات دامی وارد می‌نماید. افزایش تولید طی سالهای اخیر، واردات این کشور را تقلیل داده و از ۶/۲ میلیون تن به ۳/۳ میلیون تن رسانیده است. در آفریقا نیز، واردات کشورهای الجزایر و مصر قابل ملاحظه گزارش گردیده است. شایان ذکر است که واردات آفریقا، برخلاف واردات سایر واردکنندگان عمده طی سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۴/۹۳، افزایش یافته و به ۸/۸ میلیون تن رسیده که عمدتاً نیز از ناحیه واردکنندگان جزء صورت گرفته است.

در مقابل واردکنندگان عمده، کشورهای نظیر: ایالات متحده آمریکا، چین، اتحادیه اروپا (EU) و آرژانتین قرار دارند که به عنوان صادرکنندگان عمده غلات دامی تلقی می‌گردند. طی سالهای مورد نظر، ایالات متحده آمریکا به تنهایی بیش از ۵۰ درصد از صادرات جهانی غلات دامی را به خود اختصاص داده است. پس از ایالات متحده، چین قرار دارد. این کشور در سال ۱۹۹۴/۹۳، معادل ۱۱/۹ میلیون تن انواع غلات دامی را صادر نموده است (جدول ۳). آرژانتین نیز طی سالهای مورد بررسی، مقام چهارم (پس از اتحادیه اروپا) را کسب نموده است (جدول ۳). به این ترتیب، همان طور که در جدول ملاحظه می‌شود،

جدول (۳) - میزان صادرات غلات دامی در کشورهای عمده،

طی سالهای ۹۲/۱۹۹۱ - ۹۵/۱۹۹۴ واحد: میلیون تن

۹۳/۱۹۹۲				۹۲/۱۹۹۱				کشورها
سورگرم	جو	ذرت	غلات دامی	سورگرم	جو	ذرت	غلات دامی	
۱/۱	-	۵/۱	۶/۳	۱/۳	-	۵/۴	۶/۹	آرژانتین
۰/۲	۲/۵	-	۳/۰	۰/۲	۲/۰	-	۲/۳	استرالیا
-	۲/۵	۰/۱	۳/۳	-	۳/۴	۰/۹	۴/۸	کانادا
۰/۴	-	۱۰/۳	۱۰/۷	۰/۳	-	۹/۵	۹/۷	چین
-	۶/۶	۰/۹	۹/۳	-	۷/۶	۰/۲	۸/۵	(۲)E.C
۶/۹	۱/۷	۴۴/۵	۵۳/۲	۷/۵	۲/۲	۴۱/۲	۵۰/۹	ایالات متحده آمریکا
-	۰/۶	-	-	-	۱/۲	-	-	ترکیه
-	۰/۵	۰/۵	۲/۷	۰/۱	۰/۶	۳/۲	۸/۲	سایر
۸/۸	۱۴/۶	۶۱/۶	۸۸/۷	۹/۵	۱۸/۳	۶۱/۶	۹۲/۸	کل جهانی
(۱)۹۵/۱۹۹۴				۹۴/۱۹۹۳				کشورها
سورگرم	جو	ذرت	غلات دامی	سورگرم	جو	ذرت	غلات دامی	
۱/۰	-	۵/۰	۶/۲	۱/۱	-	۵/۵	۶/۸	آرژانتین
۰/۳	۲/۱	-	۲/۶	۰/۳	۲/۶	-	۳/۱	استرالیا
-	۲/۷	۰/۱	۳/۶	-	۳/۱	۰/۱	۴/۲	کانادا
۰/۴	-	۱۱/۵	۱۱/۹	۰/۴	-	۱۱/۵	۱۱/۹	چین
-	۶/۲	۱/۰	۷/۸	-	۶/۰	۱/۵	۸/۱	(۲)E.C
۴/۵	۱/۲	۳۳/۵	۳۹/۸	۵/۰	۱/۳	۳۴/۰	۴۰/۴	ایالات متحده آمریکا
-	۰/۵	-	-	-	۰/۵	-	-	ترکیه
۰/۲	۱/۱	۳/۵	۶/۲	۰/۵	۰/۷	۱/۲	۷/۲	سایر
۶/۵	۱۴/۸	۵۹/۰	۸۴/۰	۷/۳	۱۴/۷	۵۵/۱	۸۲/۸	کل جهانی

مأخذ: I.W.C. Grain Market Report, 21. st, June 1994, Tables: 10,11,12,13.

(۱) پیش‌بینی (۲) شامل تجارت بین کشورهای عضو نمی‌شود. آلمان متحد به جای آلمان غربی

صادرات چین تفاوت چندانی با صادرات
 طی سالهای ۱۹۹۲/۹۱ - ۱۹۹۴/۹۳ (تظیر
 سالهای قبل) صادرات ذرت قسمت عمده‌ای از
 اتحادیه اروپا ندارد.

صادرات جهانی غلات دامی را شامل بوده (نزدیک به ۷۰ درصد) و صادرات جو، سورگوم، جو دوسر و چاودار به ترتیب در مراتب بعدی قرار داشته‌اند (جدول ۳).

پیش‌بینی‌گردیده که حجم تجارت غلات دامی در سال ۱۹۹۵/۹۴ چندان تفاوتی نسبت به سال ۱۹۹۴/۹۳ نداشته باشد و در همان حدود ۸۲/۸ میلیون تن (۸۴ میلیون تن) قرار گیرد (جدول ۲ و ۳) که البته این تفاوت ناچیز نیز ناشی از افزایش احتمالی حجم تجارت ذرت از یک طرف و کاهش احتمالی حجم تجارت جو، سورگوم، جو دوسر و چاودار از طرف دیگر، خواهد بود. ضمن اینکه نظیر سالهای قبل، یکی از عوامل عمده موثر در آهنگ تجارت غلات دامی، واردات شوروی سابق خواهد بود.

پیش‌بینی‌گردیده که حجم تجارت غلات دامی در سال ۱۹۹۵/۹۴ چندان تفاوتی نسبت به سال ۱۹۹۴/۹۳ نداشته باشد و در همان حدود ۸۲/۸ میلیون تن (۸۴ میلیون تن) قرار گیرد

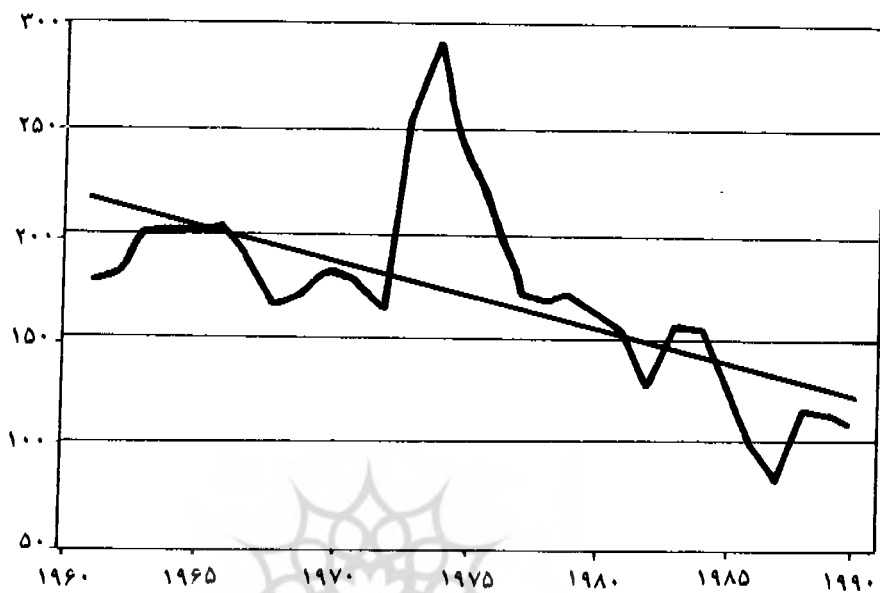
اجبار سطح ذخایر نیز در اثر برداشت از آن جهت تامین بازار و حفظ خریداران بالفعل، به پایین‌تر از میزان قبلی خواهد رسید. به عکس، فراوانی حاصل از بروز شرایط مناسب آب و هوایی، سطح میزان عرضه محصول را افزایش می‌دهد. در این خصوص، آنچه که سطح قیمت‌ها را تعیین می‌نماید، مقابله عرضه و تقاضا و تغییرات طرفین بازار می‌باشد. صادرکنندگان عمده، معمولاً به کمک تشکیل ذخایر، بازار را تا آنجا که به خودشان مربوط می‌شود، کنترل نموده و تلاش می‌نمایند قیمت‌ها در سطحی قرار گیرند که به دو منظور عمده خود نایل آیند. یکی، کسب سود بالاتر و دوم حفظ مشتریان بالفعل و یافتن مشتریان بیشتر. در این صورت و با توجه به شرایط و ترکیب بازارهای جهانی و نیز شرایط تولید در کشورهای واردکننده، قیمت محصولات زراعی - نظیر قیمت محصولات صنعتی که از تکنولوژی پیچیده و بالایی برخوردار می‌باشند - آنچنان انعطافی نداشته و نمی‌توانند نوسان شدید داشته باشند و تلاش کشورهای واردکننده در جهت خودکفایی که طی دو دهه گذشته تا حدود زیادی متمر ثمر واقع گردیده، عامل نیرومندی در جهت مقابله با کشورهای صادرکننده قلمداد می‌شود.

تقاضا جهت واردات یکی از مهمترین عواملی است که قیمت‌های جهانی انواع غلات دامی عمده را تحت تاثیر قرار می‌دهد. تغییر مقدار تولید و میزان سطح ذخایر در کشورهای عمده تولیدکننده، از دیگر عوامل عمده موثر بر سطح قیمت‌ها می‌باشند. زمانی که خشکسالی و عوامل نامساعد جوی، تولید را تحت تاثیر قرار دهد، مسلماً سطح محصول کاهش یافته و به

روند قیمت‌های حقیقی غلات دامی عمده (نظیر ذرت و سورگوم) طی سالهای ۱۹۶۰-۹۰ نزولی بوده که علت اصلی این تغییرات کاهش، افزایش تولید در کشورهای واردکننده عنوان می‌گردد.

نمودار (۲) - قیمت‌های حقیقی^(۱) ذرت در بازارهای جهانی، طی سالهای ۱۹۶۰ - ۱۹۹۰

قیمت برپایه ارزش دلار ۱۹۹۰ (دلار در هر تن)

(۱) - قیمت حقیقی ذرت زرد آمریکایی نمره ۲، تحویلی در بنادر خلیج آمریکا، که توسط شاخص *PPI* تعدیل یافته است.

WORLD MAIZE FACTS AND, CIMMYT, 1991/92,

مأخذ:

CIMMYT, MEXICO, 1992, p.34.

در این خصوص، قیمت‌های جهانی ذرت^(۱۱) در این خصوص، قیمت‌های جهانی ذرت، به دنبال افزایش تولید جهانی آن. رو به تنزل نهاد (پس از افزایشی که طی سالهای ۱۹۸۶-۸۸ کسب کرده بود). در سال ۱۹۹۰، تولید جهانی این محصول به دلیل شرایط مناسب آب و هوایی از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار گردید. گفتنی است که تا اوایل سال ۱۹۹۲ قیمت‌های مذکور (قوب بنادر خلیج آمریکا) تا حدودی کمتر از مقادیر مربوط به

برپایه ارزش دلار در سال ۱۹۹۰، از حدود ۱۷۵ دلار در هر تن در سال ۱۹۶۰ به حدود ۱۱۲ دلار در هر تن در سال ۱۹۹۰ تنزل نموده است. لازم به توضیح می‌باشد که قیمت‌های مزبور در سال ۱۹۷۵ نزدیک به ۲۹۰ دلار در هر تن رسید که طی دوره مذکور بی‌سابقه تلقی می‌گردد (نمودار ۲). طی سالهای ۱۹۸۹ و ۱۹۹۰، قیمت‌های

روند جاری قیمت‌ها بوده است.

عبارت دیگر، طی دهه ۱۹۹۰، قیمت‌ها سیر صعودی نسبتاً شدید خواهند یافت.

ب- وضعیت داخلی

در ایران، جو و ذرت، اقلام مصرفی عمده غلات دامی را تشکیل می‌دهند. تعیین دقیق مصرف واقعی این قبیل غلات، به دلیل در دسترس نبودن میزان ذخایر، مقدور نیست و آنچه که از محاسبه مصرف ظاهری حاصل می‌گردد، صرفاً حدود مصرف و روند آن را مشخص می‌نماید. با نگاهی به ارقام جدول (۴) چنین برمی‌آید که مصرف ظاهری جو از حدود ۲/۹ میلیون تن در سال ۱۳۶۶ به حدود ۴ میلیون تن در سال ۱۳۶۹ افزایش یافته است. در سال ۱۳۷۰، به دلیل کاهش تولید و واردات (عمدتاً واردات)، مصرف به حدود ۳/۳ میلیون تن تنزل یافت. در سال ۱۳۷۱، مجدداً این مصرف افزایش یافت و به حدود ۳/۸ میلیون تن رسید که این افزایش در پی افزایش تولید به میزان ۱۷/۹ درصد، صورت پذیرفته است. مقایسه این ارقام با رقم سال ۱۳۶۷ بر مبنای "T.D.N" (۱۲) (حدود ۳/۶ میلیون تن)، نشان می‌دهد که مصرف ظاهری مورد اشاره نیز چندان دور از واقعیت نمی‌باشد. در سال ۱۳۶۷، در کل کشور بالغ بر ۹۶۷۷۷ هزار راس دام موجود بوده که کل "T.D.N" مورد نیاز آنها بالغ بر ۲۴۱۹۵ هزار تن برآورد گردیده است. حدود ۱۵ درصد از این میزان از محل تغذیه جو تامین شده، که بدین ترتیب میزان مصرف جو در سال مذکور بالغ بر حدود ۳/۶ میلیون تن

در سال ۱۳۸۰، بالغ بر حدود ۵/۵ میلیون تن جو مورد نیاز خواهد بود.

اخیراً تولید در مناطق جنوبی و شرقی آفریقا شدیداً دچار کاهش گردیده که این خود به افزایش واردات غلات دامی در جهان کمک موثری نموده و باعث گردیده است که قیمت‌ها تا حدودی سیر صعودی را در پیش گیرند به طوری که قیمت ذرت نمره ۲ آمریکایی با پروتئین معمولی از ۹۹ دلار در هر تن در ماه مارس ۱۹۹۳ به ۱۲۱ دلار در هر تن در ماه مارس ۱۹۹۴ افزایش یافته است. در همین حال، قیمت ذرت آرژانتین نیز از ۸۳ دلار به ۱۰۴ دلار در هر تن ترقی نموده است (۱۲) (محموله‌های آوریل). روند قیمت سایر فرآورده‌های غلات دامی، کما بیش شبیه روند قیمت ذرت بود و به طوری که نمودار فوق نشان می‌دهد قیمت‌ها اخیراً تا اندازه‌ای سیر صعودی یافته‌اند؛ برای مثال، قیمت سورگوم آمریکایی از ۹۸ دلار در هر تن در ماه مارس ۱۹۹۳ به ۱۱۴ دلار در هر تن در ماه مارس ۱۹۹۴ افزایش یافته است.

در کل، پیش‌بینی شده که قیمت ذرت و سورگوم تا سال ۲۰۰۰ به ترتیب حدود ۱۶۶ و ۱۵۴/۹ دلار در هر تن خواهند رسید که در مقایسه با قیمت واقعی سال ۱۹۸۷ (۷۵/۷ و ۷۲/۸ دلار در هر تن) به ترتیب ۱۱۹/۳ و ۱۱۲/۸ درصد افزایش نشان می‌دهند (۱۳)؛ به

جدول (۴) - مصرف ظاهری جو، طی سالهای ۶۶ - ۱۳۷۱

شرح	سال	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱
تولید (۱)	۳۷۱۹	۳۳۹۳	۲۷۵۰	۳۳۶۰	۳۱۰۱/۶	۳۶۵۷/۱	
واردات (۲)	۱۶۰/۱	۸۹/۱	۷۴۳/۴	۵۸۷/۲	۱۸۲/۱	۱۱۰/۴	
مصرف ظاهری	۲۸۷۹/۱	۳۴۸۲	۳۴۹۳/۴	۳۹۴۷/۲	۳۲۸۳/۷	۳۷۶۷/۵	

مأخذ: (۱) - وزارت کشاورزی، آمارنامه کشاورزی سالهای ۷۲ - ۱۳۶۷.

(۲) - گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار بازرگانی خارجی، سالهای ۷۲ - ۱۳۶۷.

می‌گردد (۱۵). براساس همین روش، در سال ۱۳۸۰، بالغ بر حدود ۵/۵ میلیون تن جو مورد نیاز خواهد بود.

در کل، طی سالهای ۶۶ - ۱۳۷۱، به طور متوسط سالانه ۹۱/۲ درصد از کل مصرف جو، از محل منابع داخلی تامین گردیده است. این نسبت در سال ۱۳۶۶، برابر ۹۴/۴ درصد بوده که در سال ۱۳۷۱ به ۹۷/۱ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۳۶۸ که وضعیت تولید چندان مطلوب نبوده، سهم تولید از مصرف به کمترین میزان (یعنی ۷۸/۷ درصد) تنزل یافته است. به هر حال، از سال دوم برنامه به بعد، درصد خودکفایی در خصوص جو به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. رفع تنگناهای تولید و ارائه مناسبتر خدمات از طرف ارگانهای مسئول و نیز بهبود شرایط بازرگانی، از جمله عوامل موثر در افزایش تولید جو و سایر محصولات زراعی طی سالهای اخیر محسوب میگردند. شایان ذکر است که تولید در سال ۱۳۷۱ به ۳۶۵۷/۱ (۱۶) هزار تن رسید که در مقایسه با رقم تولید سال ۱۳۶۰ به میزان

۱۱۵/۱ درصد رشد داشته است (۲/۲ برابر). این رشد در پی افزایش سطح زیر کشت و عملکرد در هکتار به دست آمده است. در روش کشت آبی، میزان عملکرد در هکتار به حدود ۳/۶ میلیون تن (استان اصفهان در سال ۱۳۷۱) رسید که در مقایسه با سالهای قبل، قابل ملاحظه می‌باشد. در سال ۱۳۷۰، متوسط عملکرد در کل کشور ۲۴۳۳ کیلوگرم در هکتار گزارش گردیده است.

در سال ۱۳۷۲، از سطح زیر کشت جو به میزان قابل ملاحظه‌ای، در اثر جاری شدن سیلابها کاسته شده است (۱۷).

البته مدیر عامل شرکت سهامی تهیه، تولید و توزیع علوفه، کاهش کشت جو در سال مزبور را ناشی از اختلاف موجود بین نرخ تضمینی خرید جو و گندم می‌داند. این نرخ برای جو ۱۷۲/۵ ریال و برای گندم ۲۳۷ ریال تعیین شده است. در کل به نظر می‌رسد که هر دو عامل در این خصوص موثر افتاده است.

از جمله اهداف اساسی و مهم در طرح افزایش تولید جو، افزایش عملکرد در هکتار بوده تا

بدین وسیله از پتانسیل واقعی تولید جو استفاده مطلوب به عمل آید. در این راستا، سیاستهایی از طرف دولت اتخاذ گردیده که یکی از مهمترین آنها، تعیین قیمت‌های تضمینی خرید متناسب با هزینه تولید و اجرای بیمه زراعت جو می‌باشد.

طی سالهای ۶۶-۱۳۷۱، به طور متوسط سالانه ۹۱/۲ درصد از کل مصرف جو، از محل منابع داخلی تامین گردیده است

ارقام واقعی تولید جو، طی سالهای ۶۹-۱۳۷۱ نشان می‌دهد که میزان موفقیت در اجرای برنامه قابل توجه بوده، به طوری که نتایج حاصله بالاتر از اهداف برنامه می‌باشد. در سال ۱۳۶۹ تولید جو برابر ۳۳۶۰ هزار تن گزارش گردیده که در مقایسه با رقم برنامه (۲۹۷۲ هزار تن)، ۳۸۸ هزار تن افزایش نشان می‌دهد؛ به عبارت دیگر درصد تحقق برنامه چیزی حدود ۱۱۳ درصد بوده است.

در سال ۱۳۷۱، میزان مازاد تولید واقعی نسبت به برنامه بالغ بر ۱۹۸ هزار تن بوده که براساس آن درصد تحقق برنامه ۱۰۵/۷ درصد قابل محاسبه می‌باشد. در سال ۱۳۷۰ نیز تولید این محصول فراتر از برنامه بوده و نسبت به آن ۷/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد (۱۸).

نتایج حاصل از افزایش تولید جو نسبت به اهداف پیش‌بینی شده در برنامه باعث کاهش میزان واردات این محصول از رقم ۷۱۲/۴ هزار تن در سال ۱۳۶۸ به رقم ۵۴ هزار تن در سال ۱۳۷۰ شده است (۱۹).

همان‌طور که گفته شد، قیمت خرید تضمینی

یکی از عوامل عمده موثر در افزایش تولید محصولات زراعی به شمار می‌رود. طبق مصوبه دولت، این قیمت در خصوص جو در سال ۱۳۷۳ بالغ بر هر کیلو ۲۱۰ ریال اعلام گردیده است. به همین دلیل قیمت آزاد آن نیز افزایش یافته، به طوری که در هفته منتهی به ۷۳/۳/۹ به هر کیلو ۲۸۰ ریال بالغ گردیده است (۲۰). این قیمت در مقایسه با قیمت دوره مشابه سال قبل (حدود ۱۸۰ ریال) ۵۵/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. میزان مصرف ظاهری ذرت دانه‌ای در کشور، در سال ۱۳۶۹ حدود ۱/۱ میلیون تن محاسبه گردیده است (جدول ۵). این مصرف در سال ۱۳۷۰ به دلیل افزایش تولید و واردات به حدود ۱/۴ میلیون تن افزایش یافته است. در سال ۱۳۷۱ نیز شاهد افزایش مصرف ذرت هستیم (به حدود ۱/۶ میلیون تن). در سال مزبور تولید ذرت در پی اقدامات موثر دولت به میزان حدود ۶۰ درصد رشد نموده و به حدود ۳۰۰ هزار تن رسیده است. در همین حال، واردات، حدود ۵ درصد کاهش نشان می‌دهد.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، قسمت عمده مصرف ظاهری ذرت از خارج تامین گردیده به طوری که طی سالهای ۶۹ - ۱۳۷۱، سالانه به طور متوسط ۸۵ درصد از کل مصرف را واردات تشکیل داده است. البته این سهم طی این سالها مرتباً تنزل یافته و از ۸۷/۷ به ۷۹/۴ درصد رسیده است. مصرف عمده ذرت، در بخش صنعت و مرغداری صورت می‌گیرد و شرکت سهامی تهیه و توزیع علوفه (۲۱) (وابسته به وزارت جهادسازندگی) بزرگترین واردکننده و

جدول (۵) - مصرف ظاهری ذرت طی سالهای ۶۹ - ۱۳۷۱

واحد: هزار تن

شرح	سال	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱
تولید (۱)		۱۳۱/۰	۱۸۷/۶	۳۰۰
واردات (۲)		۹۳۵/۸	۱۲۱۷/۹	۱۱۵۷/۰
مصرف ظاهری		۱۰۶۶/۸	۱۴۰۵/۵	۱۴۵۷

مأخذ: (۱) - وزارت کشاورزی، آمارنامه کشاورزی سالهای ۷۲ - ۱۳۷۰.

(۲) - گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار بازرگانی خارجی، سالهای ۷۲ - ۱۳۷۰.

بیشتر در زمینه‌های بهزراعی و به نژادی و با لحاظ کردن این موضوع که کشت ذرت می‌تواند به عنوان کشت دوم پس از برداشت جو و گندم مطرح شود، می‌توان امیدوار بود که این محصول تا حدود زیادی افزایش یابد. البته تولید این محصول در برنامه دوم بسیار مورد توجه قرار گرفته و با تامین دستگاههای خشک‌کن، بسیاری از موانع عمده در راستای افزایش تولید آن برطرف خواهد شد. گفتنی است که وزارت کشاورزی، عمدتاً برنامه کشت دوم را مد نظر قرار داده است.

در حال حاضر شرکت توسعه کشت ذرت، متولی توسعه کشت ذرت در ایران به شمار می‌رود. وسعت زمینهای تحت قرارداد شرکت، طی سالهای ۶۲ - ۱۳۷۰، ۱۱۰۴ درصد رشد نموده و میزان خریدهای آن نیز طی این مدت ۲۱۴۶ درصد افزایش یافته است؛ به عبارت دیگر وسعت زمینهای تحت قرارداد شرکت از ۱۵۴۰ هکتار در سال ۱۳۶۲ به ۱۸۵۴۲ هکتار

توزیع کننده ذرت مورد نیاز مرغداران کشور می‌باشد. تولید داخلی ذرت دانه‌ای، چیزی حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار تن است که از این میزان بین ۵۰ تا ۱۵۰ هزار تن توسط خود مردم جا به جا می‌شود و حدود ۱۵۰ هزار تن دیگر نیز توسط شرکت سهامی تهیه، تولید و توزیع، خریداری می‌گردد. به طور کلی، ذرت در ایران جایگاه واقعی خود را نیافته و کشت این محصول به صورت محدود در بعضی از نقاط کشور معمول است. تهران، فارس، خوزستان، مغان، اصفهان، گرگان، کرمانشاهان، خراسان، کرمان، لرستان و ایلام، در حال حاضر از جمله مناطق عمده کشت ذرت به شمار می‌روند. تعداد مراکز کشت نشان می‌دهد که سازگاری کشت ذرت با شرایط مختلف آب و هوایی ایران کاملاً مناسب می‌باشد. با تامین به موقع نهاده‌های لازم جهت کشت ذرت و با تامین آب که در رشد این گیاه بسیار موثر می‌باشد و نیز با برنامه‌ریزی دقیق و انجام کارهای تحقیقاتی

در سال ۱۳۷۰ و میزان خریدهای آن از ۴۱۷۰ تن به ۹۳۶۶۰ تن، طی همین سالها افزایش یافته است (۲۲). در هر حال، تولید داخلی ذرت در مقایسه با ارقام برنامه به مراتب کمتر بوده، به طوری که درصد تحقق اهداف برنامه حداکثر به ۷۲/۵ درصد رسیده است (سال ۱۳۷۱)؛ به عبارت دیگر میزان تولید بالغ بر ۳۰۰ هزار تن بوده که در مقایسه با هدف برنامه (حدود ۴۱۴ هزار تن)، ۱۱۴ هزار تن کسری نشان می‌دهد. یکی از موانع عمده در راستای افزایش تولید این محصول، کم بودن قیمت خرید تضمینی آن است. در سال ۱۳۷۱ این قیمت، هر کیلو ۱۳۰ ریال تعیین گردید که چندان کافی نبوده است. به همین دلیل، میزان ذرت تحویلی حداکثر ۳۰ درصد تولید این محصول بوده و بقیه توسط دلالان با قیمتی حدود ۱۹۰ ریال خریداری گردیده است (۲۳). ناگفته نماند که تفاوت زیاد بین هزینه کاشت ذرت با محصولاتی نظیر گندم، جو و سایر محصولات عمده زراعی از

یک طرف و تفاوت در سودآوری از طرف دیگر (سودآوری کمتر برای ذرت به دلیل کمبود تقاضا برای ذرت داخلی)، بی‌توجهی نسبت به کشت ذرت را در پی داشته است.

نتایج حاصل از افزایش تولید جو نسبت به اهداف پیش‌بینی شده در برنامه باعث کاهش میزان واردات این محصول از رقم ۷۱۲/۴ هزار تن در سال ۱۳۶۸ به رقم ۵۴ هزار تن در سال ۱۳۷۰ شده است

در سال ۱۳۷۳، قیمت خرید تضمینی ذرت به هر کیلو ۲۳۵ ریال افزایش یافت که در این صورت امید می‌رود در سالهای آینده میزان تولید، تا حد قابل توجهی افزایش یابد. شایان توجه است که به دنبال افزایش قیمت تضمینی، قیمت آزاد نیز افزایش یافت به طوری که در مورخه ۷۳/۳/۹ به حدود ۲۸۰ تا ۳۶۰ ریال رسید (۲۴).

1- International Wheat Council/I.W.C, *Grain Market Report*, 21. St June 1994, Table.

2- *Ibid*

3- *Ibid* table 4.

4- *Ibid* table 6.

5- *Ibid* table 7.

6- *Ibid* table 7.

7- International Wheat Council/I.W.C, *Grain Market Report*, 21.st May 1992, p:/8.

8- *Ibid*,

9- *Ibid*

۱۰- شامل کشورهای سابق شوروی بجز سه کشور کناره دریای بالتیک (استونی، لتونی و لیتوانی)

۱۱- قیمت‌های حقیقی ذرت زرد آمریکایی نمره ۲ که توسط شاخص *PPI* (شاخص قیمت تولیدکننده) تعدیل یافته است.

12- *Food outlook*, No. $\frac{3}{4}$, April 1994, p.16.

13- The World Bank, *Price Prospects for Major Primary Commodities, 1988-2000* (Washington, D.C.: The World Bank Pub. 1989), p.119.

۱۴- منظور کلمه اختصاری "Total Digestible Nutrients" است که به معنای کل غذای قابل جذب از محل غلات می‌باشد؛ به عبارت دیگر "T.D.N" درصدی از غذای دامی (از محل غلات) است که در دستگاه هاضمه دام، جذب می‌شود.

۱۵- اطلاع اخذ شده از معاونت طرح و برنامه وزارت کشاورزی، می‌باشد.

۱۶- وزارت کشاورزی، آمارنامه کشاورزی سال ۱۳۷۲.

۱۷- عنوان مقاله بزرگر، شماره ۶۵۵ (تیرماه ۱۳۷۲)، ص ۲۲.

۱۸- وزارت کشاورزی، برنامه پنجساله بخش کشاورزی (۱۳۶۸ - ۷۲)، کتاب چهارم - زراعت، جلد چهارم - جو آبی و دیم (تهران: وزارت کشاورزی، سال ۱۳۶۸)، ص ۱۷.

۱۹- وزارت کشاورزی، خلاصه‌ای از اقدامات وزارت کشاورزی طی سه سال برنامه پنجساله اول

(تهران: وزارت کشاورزی، دی‌ماه ۱۳۷۱)، ص ۲۹.

- ۲۰- وزارت بازرگانی، اداره بررسی و نظارت بر توزیع مواد غذایی.
- ۲۱- صندوق عمران مراتع (سابق).
- ۲۲- شرکت سهامی تهیه، تولید و توزیع علوفه، فصلنامه تغذیه دام و طیور، شماره ۳ (سال ۱۳۷۱) ص ۲۲.
- ۲۳- همان، ص ۲۱.
- ۲۴- وزارت بازرگانی، اداره بررسی و نظارت بر توزیع مواد غذایی.

منابع:

- 1- International Wheat Council / I.W.C, *Grain Market Report* 21.st June 1994, 21 st May 1992.
- 2- FAO, *Food ont Look*, Rome: FAO pub, April 1994.
- 3- CIMMYT, *World Maize Facts and Trends, 1991/92*, CIMMYT, MEXICO, 1992.
- ۴- وزارت کشاورزی، آمارنامه کشاورزی، سالهای مختلف.
- ۵- گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار بازرگانی خارجی، سالهای مختلف.
- ۶- مجله سنبله، شماره ۴۳، آبان ۱۳۷۱.
- ۷- پرزگر، شماره ۶۵۵، تیر ماه ۱۳۷۲.
- ۸- وزارت کشاورزی، برنامه پنجساله بخش کشاورزی (۷۲ - ۱۳۶۸)، کتاب چهارم - زراعت، جلد چهارم - جو آبی و دیم، تهران: وزارت کشاورزی، ۱۳۶۸.
- ۹- وزارت کشاورزی، خلاصه‌ای از اقدامات وزارت کشاورزی طی سه سال برنامه پنجساله اول (تهران: وزارت کشاورزی، دی‌ماه ۱۳۷۱).
- ۱۰- وزارت بازرگانی، اداره بررسی و نظارت بر توزیع مواد غذایی.
- ۱۱- شرکت سهامی تهیه، تولید و توزیع علوفه، فصلنامه تغذیه دام و طیور، شماره ۳ (سال ۱۳۷۱).